

sp

sociální práce sociálna práca

nabízíme spojení teorie s praxí
ponúkame spojenie teórie s praxou

Občanská společnost a sociální práce

4
2013
ročník 13

vydává Asociace vzdělavatelů v sociální práci
ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě

Editorial	2
O čem se mluví	
Anketa	3
Rozhovor s Ivanem Kolářem, jedním ze zakladatelů občanského poradenství v ČR	5
Resumé: Pomůže rozvoji sociální práce nová právní úprava?	10
Reflexe: Kam směřuje dárkovství české veřejnosti?	13
Inspirace pro praxi	
Esej: Zvláštnosti české občanské společnosti	18
Inspirace: Komunitní plánování sociálních služeb a práce s veřejností aneb jak na to	22
Profily:	
Připravujeme hodnocení spolehlivosti veřejně prospěšných organizací	27
Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov, Bratislava	29
Projekt: Proměny 2014	30
Fakta, legislativa, dokumenty	
Esej: Pomůže zákon o sociálnej práci profesijnej identite sociálneho pracovníka?	31
Akademické statě	
Roman Míčka: Subsidiarita jako podstatný konstitutivní princip sociální politiky a občanské společnosti	35
Antonie Doležalová: Ztracená paměť občanské společnosti?	43
Katerina Kubalčíková: Obec a jejich participace při poskytování péče o seniory se sníženou soběstačností, Aktivní hráč nebo přihlížející?	54
Radka Janebová, Marcela Hudečková, Romana Zapadlová, Jana Musilová: Príbehy sociálnych pracovníc a pracovníků, kteří nemlčeli – Popis prožívaných dilemat	66
Leoš Zatloukal, Pavel Víték: Koučovací model Reteaming a jeho využití při práci s nezaměstnanými	84
Jindřich Šrajer, Blanka Chocová: Vybraná problematika etiky sociální práce s rodinou	102
Eliška Lindovská: Způsoby zvládání obtížných situací v kontextu bezdomovectví	110
Recenze	
Kateřina Kolářová (ed.): Jinakost, postižení, kritika. Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu.....	125
Hana Haškovcová, Jindra Pavlicová: Ošetřovatelství: ideály a realita v ambulantní péči	127
Stanislava Lištiak Mandzáková: Sexuální a partnerský život osob s mentálním postižením	128
Zprávy, akce, oznámení	
Občanství, sociální práce a soudobá společnost. Konference ke dvacátému výročí založení ASVSP	130
Zpráva o průběhu Valné hromady Asociace vzdělavatelů v sociální práci	132
Kyberpsycho: hrozby pro mladé uživatele internetu a mobilních technologií	133
Cena kvality v sociální péči	134
Zprávy	136
Pozvánky	139
Napsali jste nám	
Cudzinci medzi nami: sociálny problém, či výzva pre spoločnosť?	141
Kontakty	
Kontakty	144
Tiráz	146
Naše poslání a cíle	147
Zaměření příštího čísla	148

Způsoby zvládání obtížných situací v kontextu bezdomovectví¹

*Difficult Life Situation Coping Tactics
in the Context of Homelessness*

Eliška Lindovská

Mgr. Eliška Lindovská² je studentkou oboru Sociální práce na Fakultě sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě. Autorka se ve své disertační práci věnuje tématu bezdomovectví. Na fakultě působí také na pozici vědecké pracovnice v rámci projektu Rozšíření a rozvoj vědeckovýzkumného týmu Ostravské univerzity, Fakulty sociálních studií. Je členkou Rady Platformy pro sociální bydlení. Jako dobrovolnice se podílí na realizaci projektu Noc venku. V minulosti autorka pracovala jako sociální pracovnice v Ostravě a jako pracovnice v sociálních službách v Londýně a v Oxfordu.

Abstrakt

Článek si klade za cíl zodpovědět následující otázku: Reflekují současné modely řešící obtíže s bydlením v kontextu sociální práce v českém prostředí diverzitu životních situací a způsoby jejich zvládání? S využitím Paugamových fází sociální diskvalifikace je upravena Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení, která vymezuje základní kategorie osob vyloučených z bydlení a osob bez domova. Následně jsou podrobně popsány v odborných textech vyhledané způsoby zvládání životních situací spojených s chudobou: od popření zhoršující se životní situace s využitím způsobu zvládání „vyhýbání“; přes přijetí a smíření se s danou situací, pomocí „pozitivní“ a „pasivní adaptace“, „instrumentalizace situace“, „zasloužilých chudých“ či mechanismu „diskreditace druhých“; nebo naopak nepřijetí situace, kdy dochází k aktivaci především defenzívních způsobů zvládání; až po naprostý sociální propad jedince, ve své vyhraněné podobě „záměrné exkluze“. Je vytvořena typologie způsobů zvládání obtížných životních situací, která umožňuje nahlédnout způsoby jednání osob s problémy v oblasti bydlení. Poslední část textu se věnuje dvěma stěžejním modelům podporovaného bydlení, „Bydlení až po přípravě“ a „Bydlení především“, a diskutuje jejich užití při zohlednění daných způsobů zvládání obtížných situací lidmi bez domova.

Klíčová slova

bezdomovectví, sociální diskvalifikace, způsoby zvládání, vícestupňové bydlení, „Bydlení až po přípravě“, „Bydlení především“

Abstract

The article's focus is on answering the following question: Do current housing models in the context of social work reflect diversity of life situations and their coping tactics? With the use of Paugam's social disqualification phases, the "European Typology of Homelessness and Housing Exclusion", which defines main categories of people excluded from housing and homeless people, is changed. Afterwards, there are coping tactics related to poverty, described: from the situation denial, using the "avoidance"; through the situation acceptance, using "positive" and "passive adaptation", "instrumentalization of situation", "deserving poor" and "discrediting of others" mechanisms; or conversely through situation rejection when defensive coping tactics are activated; up to total social disintegration, in its extreme form of "intentional exclusion". A new typology of coping

tactics of people
understanding
main supports
while taking in

Keywords
homelessness,

Úvod

V České republice je téma bezdomovectví a bydlení. Je zde potřeba najít a řešení probíhající do roku 2020 místní rozvoj, sociálních věcí, národního řešení se hledá řešení v českém zákoně v oblasti budoucí problematiky středí. Je popsáno, že bydlení a bezdomovectví (Edgar, Meier, 2009) pracuje jen na stupci neziskových legislativců a organizací s odbornou zvládáním obtížných doby a ohrožení možnosti využití tak její význam. Hlubší porozumění lidí bez domova dává nový rozměr středí a může být při nastavení v České republice. Autorka se dívá na sociologicky řešící model, je třeba zohlednit životní situace, stupňové modely řešení na životní situaci, když lidé reagují a využívají materiály a prostředky, se zabývá následně modely řešení bezdomovectví a bez bydlení v kontextu sociální práce a jeho různých situací a

tactics of people excluded from housing or homeless people, is created, in order to provide better understanding of actions of people with housing issues. The last part of the article focuses on two main supported housing models, "Housing ready" and "Housing First" and discusses their usage while taking into consideration difficult life situation coping tactics of homeless people.

Keywords

homelessness, social disqualification, coping tactics, "Housing ready", "Housing First"

Úvod

V České republice se již delší dobu diskutuje téma bezdomovectví jako protipól k tématu bydlení. Je zpracována „Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020“ (MPSV, 2013), Ministerstvo pro místní rozvoj ČR a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR připravují návrh „Komplexního řešení sociálního bydlení“³. Již delší dobu se hledá řešení ukotvení sociálního bydlení v českém zákonodárství. Budoucí počiny v této oblasti budou směrovat další vývoj nahlížení na problematiku bezdomovectví v českém prostředí. Je popsána Evropská typologie vyloučení z bydlení a bezdomovectví (dále jen ETHOS) (Edgar, Meert, 2005), aktivně s touto typologií pracuje jen úzká skupina akademiků a zástupci neziskového sektoru, méně již skupina legislativců a politiků. Propojením této typologie s odbornou literaturou popsanými způsoby zvládání obtížných situací (tedy i situací chudoby a ohrožení chudobou) se mohou rozšířit možnosti využití této typologie a podtrhnout tak její význam pro práci s lidmi bez domova. Hlubší porozumění způsobům zvládání života lidí bez domova a ohrožených ztrátou bydlení dává nový rozměr této typologii v českém prostředí a může se stát impulzem a určitým vodítkem při nastavování bytové a sociální politiky v České republice.

Autorka se domnívá, že při tvorbě koncepcí strategicky řešících oblast bydlení a bezdomovectví je třeba zohledňovat již známé způsoby zvládání životních situací stejně tak jako poznatky o dostupných modelech podporovaného bydlení, které na životní situace jedinců vylučovaných z bydlení reagují, a ukotvit tak ministerstvý vytvářené materiály a koncepce v praxi sociální práce. Text se zabývá následující otázkou: Reflekují současné modely řešící obtíže s bydlením v kontextu sociální práce v českém prostředí diverzitu životních situací a způsoby jejich zvládání?

Článek je teoretickou statí. Autorka v první části představí Paugamovu typologii sociální diskvalifikace podle Paugama (1991), která vymezuje obtížné situace v životě člověka. Uvede fáze sociální diskvalifikace do souvislosti s typologií ETHOS autorů Edgara, Meerta (2005). Ve druhé části článku autorka detailně popíše způsoby zvládání ohrožení chudobou a chudobou užívané při sociální diskvalifikaci. Ve třetí části autorka vymezí současné modely podporovaného bydlení, propojí způsoby zvládání obtížných situací s ETHOS, což jí umožní diskutovat využití poznatků pro rozvoj strategických materiálů zabývajících se řešením otázky bezdomovectví v českém prostředí.

Bezdomovectví a sociální diskvalifikace

Edgar, Doherty, Meert (2002) uvádějí, že obecný ekonomický růst v Evropě může maskovat vznikající nerovnosti mezi těmi, kdo si mohou dovolit platit rapidně se zvyšující náklady na bydlení, a mezi těmi, kdo důsledkem ekonomické marginalizace tomuto požadavku nejsou schopni dostát. Globalizace a ekonomická restrukturalizace přispívají k nárůstu málo placeného zaměstnání či zaměstnání na částečné úvazky. V důsledku těchto procesů jsou domácnosti ponechány pouze s nejistými příjmy či závislé na příspěvcích na bydlení (ty jsou ale v mnoha zemích revidovány a postupně snížovány). Popisované trendy v kombinaci s demografickými proměnami obyvatelstva zvyšují zranitelnost domácností k ohrožení ztrátou bydlení. Lux, Mikeszová, Sunega (2010) konstatují, že nízké příjmy často vedou k tomu, že si domácnosti za standardních podmínek nemohou dovolit bydlení na volném trhu s byty, dochází tak k jejich prostorovému vylučování. Extrémním projevem sociálního vyloučení v souvislosti s bydlením je podle autorů bezdomovectví. Tyto procesy jsou podle Edgara, Meerta (2005) reflektovány typologií ETHOS, která

idií Ostravské
ví. Na fakultě
výzkumného
ociální bydle-
racovala jako
Oxfordu.

řešící obtíže
způsoby jejich
ká typologie
ných z byd-
ané způsoby
e s využitím
ivní“ a „pa-
diskreditace
ch způsobů
é exkluze“.
nahlédnout
a stežejním
a diskutuje
a.

až po pří-

els in the
he use of
Housing
ss people,
situation
ive adap-
hanisms;
to total
f coping

kategorizuje osoby bez domova na osoby bez střechy, bez bytu, v nejistém bydlení a v nevyhovujícím bydlení, přičemž ukazuje, v jaké šíři je možno chápat problematiku bezdomovectví. Edgar, Meert (2005) určují tři zásadní domény, kterými byl operacionalizován pojem domov. Mít domov v jejich chápání znamená: obývat rádné obydli/prostor, které dostatečně uspokojují potřeby jednotlivce a jeho rodiny (fyzická doména), být schopný udržet si soukromí a pěstovat sociální vztahy (sociální doména), a mít výlučné vlastnictví, či bezpečné obsazení a legální status k danému místu (právní doména). Ve vztahu k témtom doménám bylo ustavoveno sedm teoretických typů bezdomovectví a vyloučení z bydlení, které byly dále rozpracovány do čtyř konceptuálních kategorií (Edgar, Meert, 2005: 16):⁴

Nevyhovující bydlení

V nevhovujícím bydlení žijí lidé v přeplňených domácnostech, v obydlích nevhodných k obývání (z hlediska kvality bydlení), „squatteři“, lidé v mobilních domech či karavanech.

Nejisté bydlení

Sem spadají osoby žijící dočasně u svých příbuzných či přátel, které již někdy byly v kontaktu se systémem sociální pomoci, lidé žijící v obydlí bez standardní nájemní či podnájemní smlouvy, lidé s příkazem k vystěhování, osoby ohrožené domácím násilím.⁵

Bez bytu

Do této kategorie patří lidé ubytovaní na azylovém domě pro muže, či matky s dětmi, lidé žijící ve veřejných ubytovnách, v příjemacím či pobytovém středisku a integračním středisku pro cizince, či osoby propuštěné z institucionální péče, jedinci žijící ve speciálních projektech podporovaného bydlení pro lidi bez domova.⁵

Bez střechy

Tato kategorie vymezuje život na veřejných prostranstvích, případně nocování v noclehárnách, s nutností strávit alespoň několik hodin denně ve veřejném prostoru. Osoby v této kategorii přespávají na ulici, v noclehárnách, příležitostně tráví pář nocí na komerčních ubytovnách, jsou v kontaktu s terénní sociální prací.

Situace vyloučení z bydlení podle ménění

autorek výrazně korespondují s fázemi sociální diskvalifikace rozpracovanými Paugarem (1991).

Paugam (1991) předkládá analýzu fází exkluze, podle stupně sociální problematnosti, podle míry sociální diskvalifikace a podle vztahu těch, kdo jsou exkluzí ohroženi, k sociálním službám⁶. Jedná se o tři životní situace: fragilita, závislost, roztržka, které autor charakterizuje následovně:

Fragilita

V situaci fragility dochází k potížím v oblasti pracovní i v oblasti bydlení. Lidé v této fázi ještě věří, že mají možnost získat opět dobrou práci. Obávají se, že ztrátí profesní návyky. Ze situace se snaží dostat vlastními silami, žádost o sociální pomoc považují za ztrátu skutečného statutu a důstojnosti. Jedná se zpravidla o lidi střední a starší generace. Osoby mladší většinou souhlasí s nárazovou asistencí sociální práce.

Závislost

Závislost nastupuje tam, kde se prohlubují potíže se zaměstnáním. Lidé v této fázi mají obvykle za sebou neúspěšné hledání práce a řady rekvalifikací. Může zde dojít ke zhoršení zdravotního stavu vlivem stresu. Jedinci si postupně zvykají na sociální pomoc, kterou zpočátku považovali za ponižující. Přijímají roli pomáhaného, zříkají se části své autonomie. Podíl sociálních dávek na jejich příjmech se výrazně zvyšuje. Asistovaní nemají dostatek prostředků, mohou se však vyhnout extrémní bídě.

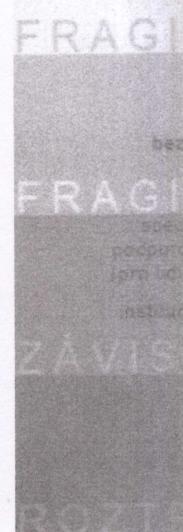
Roztržka

V situaci roztržky dochází ke kumulaci handicapů. Tito lidé jsou vně trhu práce, mají zdravotní problémy, přicházejí o bydlení a ztrácejí kontakty s rodinou. Často končí úplně bez příjmu, nejsou evidováni v systému státní podpory. Ze strany sociálních služeb čerpají spíše základní služby typu hygienického či potravinového servisu. Objevuje se nadužívání alkoholu a drog. Zažívají pocity zbytečnosti a ztráty smyslu života.

Tato typologie vyjadřuje podle Paugama (1991) tři odlišné životní situace, jimiž lze projít v rámci procesu sociálního vyloučení. Nemusí se však jednat o fáze následné, jimiž by postupně procházely všechny osoby sociálně exkludované. Je

možné přejít z fáze stejně tak lze překročit se zpět do společnosti. Podle Kellera (2002) je sociální exkluze Pro lepší názornou diskvalifikaci s koncepcí bezdomovectví bylo a

Schéma 1 Fáze sociální diskvalifikace a vaznosti na typy

Podle úvahy autorek výrazně korespondují s fázemi sociální diskvalifikace rozpracovanými Paugarem (1991). Paugam (1991) předkládá analýzu fází exkluze, podle stupně sociální problematnosti, podle míry sociální diskvalifikace a podle vztahu těch, kdo jsou exkluzí ohroženi, k sociálním službám. Jedná se o tři životní situace: fragilita, závislost, roztržka, které autor charakterizuje následovně:

Fragilita

V situaci fragility dochází k potížím v oblasti pracovní i v oblasti bydlení. Lidé v této fázi ještě věří, že mají možnost získat opět dobrou práci. Obávají se, že ztrátí profesní návyky. Ze situace se snaží dostat vlastními silami, žádost o sociální pomoc považují za ztrátu skutečného statutu a důstojnosti. Jedná se zpravidla o lidi střední a starší generace. Osoby mladší většinou souhlasí s nárazovou asistencí sociální práce.

Závislost

Závislost nastupuje tam, kde se prohlubují potíže se zaměstnáním. Lidé v této fázi mají obvykle za sebou neúspěšné hledání práce a řady rekvalifikací. Může zde dojít ke zhoršení zdravotního stavu vlivem stresu. Jedinci si postupně zvykají na sociální pomoc, kterou zpočátku považovali za ponižující. Přijímají roli pomáhaného, zříkají se části své autonomie. Podíl sociálních dávek na jejich příjmech se výrazně zvyšuje. Asistovaní nemají dostatek prostředků, mohou se však vyhnout extrémní bídě.

Roztržka

V situaci roztržky dochází ke kumulaci handicapů. Tito lidé jsou vně trhu práce, mají zdravotní problémy, přicházejí o bydlení a ztrácejí kontakty s rodinou. Často končí úplně bez příjmu, nejsou evidováni v systému státní podpory. Ze strany sociálních služeb čerpají spíše základní služby typu hygienického či potravinového servisu. Objevuje se nadužívání alkoholu a drog. Zažívají pocity zbytečnosti a ztráty smyslu života.

Tato typologie vyjadřuje podle Paugama (1991) tři odlišné životní situace, jimiž lze projít v rámci procesu sociálního vyloučení. Nemusí se však jednat o fáze následné, jimiž by postupně procházely všechny osoby sociálně exkludované. Je

ondují s fázemi sociálně zacívanými Paugamem

ádá analýzu fází exkluzivní problematiky, polifikace a podle vztahu ohrožení, k sociálním životním situacím: fragilita, je autor charakterizuje

ízí k potížím v oblasti bydlení. Lidé v této fázi musí získat opět dobrou vztah profesní návyky. Ze posledními silami, žádostí za ztrátu skutečného domova se zpravidla o lidi. Osoby mladší většinou patří do sociální práce.

kde se prohlubují potíže v této fázi mají obecné hledání práce a sérii cílů ke zhoršení zdraví. Jedinci si postupně mohou k této fázi přijít. Přijímají roli pomávání své autonomie. Podíl na příjmech se výrazně zvýší, dostatek prostředků, kterou zpočátku trémní bídě.

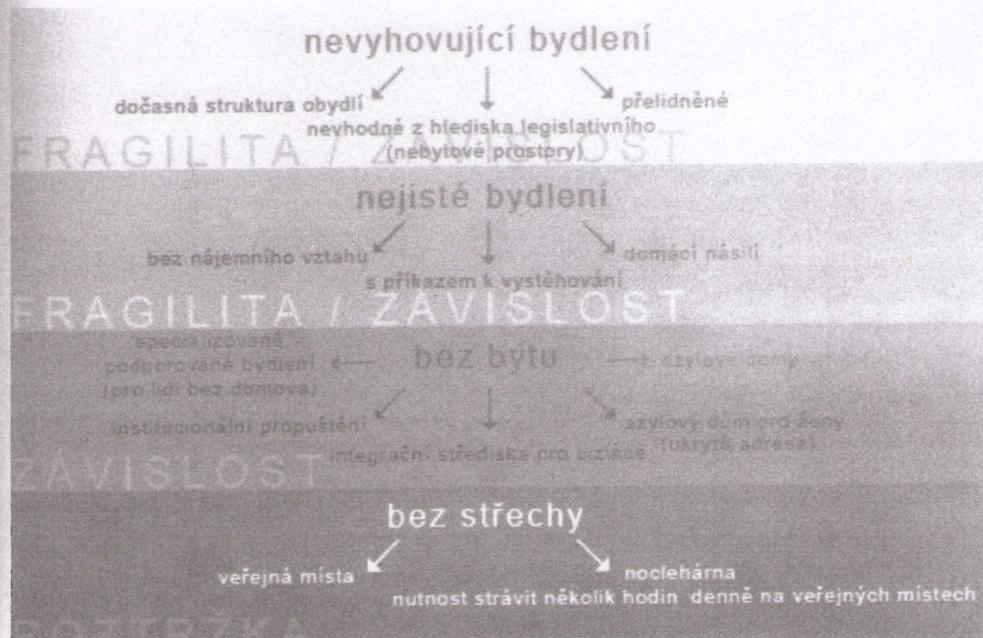
í ke kumulaci handicapů, mají zdraví ovlivněno bydlení a ztrácejí to koncem úplně bez systému státní podpory. Čerpají spíše penického či potravního nadužívání alkoholu, zbytočnosti a ztráty

dle Paugama (1991) ještě lze projít v rámci iných. Nemusí se však že by postupně prohloubeně exkludované. Je

možné přejít z fáze fragility do fáze roztržky, stejně tak lze překonat fázi fragility a integrovat se zpět do společnosti.

Podle Kellera (2013b) je to právě bydlení, které ze sociální exkluze dělá začarovaný kruh. Pro lepší názornost korespondence fází sociální diskvalifikace s konceptuálními kategoriemi bezdomovectví bylo autorkou vytvořeno schéma 1.

Schéma 1 Fáze sociální diskvalifikace v návaznosti na typologii ETHOS

Podle úvahy autorky je pravděpodobné, že se osoby v situaci ohrožení sociálním vyloučením mohou nacházet v nevyhovujícím či nejistém bydlení. Prohlubující se potíže v oblasti práce, zdraví a sociálního zabezpečení vedou až ke ztrátě bydlení. Lidé bez domova ubytování na azylových domech či v jiných pobytových zařízeních se ocitají ve fázi závislosti na sociální pomoci. Pokud se navíc kumulují potíže v různých oblastech života člověka, může dojít ke zpřetrhání vazeb i směrem k sociálnímu systému. Takové osoby příležitostně využívají noclehárny či denní centra pro lidi bez domova, většinu svého času však tráví na veřejných prostranstvích. Následující text přiblíží možné reakce osob na tyto životní situace.

2. Způsoby zvládání obtížných situací

Jednotlivé způsoby zvládání obtížných situací jsou v literatuře popisované zejména autory Budowski, Tillmann, Keim, Amacker (2010); Paugam (1991); Duvoux; Gaulejac, Léonetti; Dubet (in Keller, 2013a⁸); van der Land, Doff (2010); Sirovátková (2000); Leisering, Leibfried (1999); Wadsworth (2012).

Celkem autorka identifikovala 31 způsobů zvládání obtížných situací (fragility, závislosti, roztržky). Po detailním pročtení všech způsobů

zvládání byly některé obsahově shodné způsoby zvládání autorkou sloučeny dohromady, do tzv. „baterií“. Byl pro ně zvolen jednotný název, který se zdál pro danou skupinu obsahově nejvýstižnější. Výsledně bylo získáno 11 způsobů zvládání. Dále byly vytvořeny 3 zastřešující kategorie „baterií“ způsobů zvládání, které spolu vzájemně korespondují (pro větší přehlednost zobrazeno v tabulce 1).

Tabulka 1 Kategorizace způsobů zvládání obtížných situací

Kategorie způsobů zvládání	Název „baterie“ způsobů zvládání	Sloučené jednotlivé způsoby zvládání
Způsoby distinkce	„Zasloužili chudí“	(1) „Zasloužilí chudi“ – Paugam (1991); (31) „Náhrada“ – Sirovátka (2000)
	„Vyhýbání“	(2) „Vyhýbání“ – Paugam (1991); (3) „Interiorizovaná autonomie“ – Duvoux (in Keller, 2013a); (4) „Zmenšení vlastního světa“ – van der Land, Doff (2010); (5) – „Přetržená pracovní kariéra“ – Sirovátka (2000)
	„Diskreditace druhých“	(6) „Diskreditace druhých“ – Paugam (1991); (7) „Otočení“ – Gaulejac, Léonetti (in Keller, 2013a); (4) „Zmenšení vlastního světa“ – van der Land, Doff (2010)
Způsoby adaptace	„Pasivní adaptace“	(9) „Pasivní adaptace“ – Sirovátka (2000); (8) „Je lepší se adaptovat“ – van der Land, Doff (2010)
	„Pozitivní adaptace“	(10) „Selkundární zvládání“ – Wadsworth (2012); (11) „Sociální podpora“ – Wadsworth (2012); „Náboženské zvládání“ – Wadsworth (2012); (13) „Pozitivní adaptace“ – Budowski, Tillman, Keim, Amacker (2010); (15) „Pragmatičtí bojovníci“ – Leisering, Leibfried (1999); (14) „Dobrovolná skromnost“ – Sirovátka (2000)
	„Instrumentalizace situace“	(16) „Instrumentalizace situace“ – Gaulejac, Léonetti (in Keller, 2013a); (17) „Pečlivě kalkulující“ – Sirovátka (2000); (18) „Strategičtí uživatelé“ – Leisering, Leibfried (1999)
Způsoby defenzivní	„Únik z reality“	(19) „Odstoupení“ – Wadsworth (2012); (20) „Obrana“ – Gaulejac, Léonetti (in Keller, 2013a)
	„Naprostá rezignace“	(21) „Naprostá rezignace“ – Gaulejac, Léonetti (in Keller, 2013a); (22) „Rozmrzelá autonomie“ – Duvoux (in Keller, 2013a); (23) „Role oběti“ – Leisering, Leibfried (1999); (24) „Závislost“ – Sirovátka (2000)
	„Zámerná exkluze“	(25) „Zámerná exkluze“ – Gaulejac, Léonetti (in Keller, 2013a)
	„Pojďme s tím něco dělat“	(26) „Pojďme se svou situací něco dělat“ – van der Land, Doff (2010); (27) „Primární zvládání“ – Wadsworth (2012); (28) „Životní bojovníci“ – Leisering, Leibfried (1999)
	„Uvolnění“	(29) „Uvolnění“ – Galejac, Léonetti (in Keller, 2013a); (30) „Výbušná nostalgie“ – Dubet (in Keller, 2013a)

Jednotlivé „baterie“ způsobů zvládání jsou autorkou popisovány v souvislosti s fázemi sociální diskvalifikace.

2. 1. Způsoby distinkce

FÁZE FRAGILITY

„Vyhýbání“

Duvoux (in Keller, 2013a) uvádí, že ve fázi ohrožení sociální exkluzí lidé mění své pojetí autonomie za nové a lépe odpovídající jejich tisnivé situaci. Jedním ze způsobů zvládání této

situace je „interiorizovaná autonomie“, kdy se jedinec snaží zakrýt svoji křehkost, která by mohla být vykládána jako neochota plnit roli „pomoženého“. Projevy vůle k autonomii jsou posledním zdrojem, jak čelit postupujícímu zhoršování své situace. Sociální práce je chápána jako nástroj, který pomáhá klientovi udržet jeho autonomii. Paugam (1991) popisuje specifický způsob distinkce „vyhýbání“. Lidé se distancují od prostředí, ve kterém žijí. Stahuje se do sebe, nevychází z bytu, vyhýbají se kontaktům s podobně postiženými. Sirovátka

(2000) vymezuje, často „přetrženou v důsledku péče o zhoršení zdravotní přetrává aspirace a přiměřenou mzdě jemců sociálních dům na dávkách a o oslavovaných životních Land, Doff (2010) obyvatelé čtvrti zvládají charakter lokality, zvládání „zmenšení ristickým stažením se doprovázený nejen obyvatele, ale i v cestopisnicích policie, místní správ

FÁZE ZÁVISLOS

„Zasloužili chudí“

Paugam (1991) popisuje „zasloužilých chudých“, když se užívají na to, že na rozmístění pomoc nezneužívají a objevit u těch, kdo úspěšně nejsou, a snad v oblastech. Deklarují příkladně starají o sebe kompenzaci nízkého věku (2000) v závěru sociálních dávek dochází věrům, když podotýkají, že těchto osob vůči jiným podle jejich názoru je. Příjemci sociálního duálního selhání na poukazují na další důvody, zastavují, a to zejména podle jejich názoru z

„Diskreditace druhých“

Van der Land, Doff (2010) výzkumu způsobu zvládání „druhých“, když mnozí v této výhradně mladistvých čtvrti změnila záležitost k horšímu, a viní stěhovalé obyvatele, mezi nimiž se nachází i zemí. Gaulejac, Leonetti (2013) též popisují způsob zvládání „diskreditace druhých“

zvládání

ugam (1991);
(2000)
1991); (3) „Interiorizovaná
Keller, 2013a);
čta“ – van der Land, Doff
icovní kariéra“ – Sirovátka

– Paugam (1991);
éonetti (in Keller, 2013a);
ta“ – van der Land, Doff

vátká (2000); (8) „Je lepší
d, Doff (2010)

– Wadsworth (2012);
adsworth (2012);
adsworth (2012);
udowski, Tillman,
„Pragmatici bojovníci“
); (14) „Dobrovolná
0)

ace“ – Gaulejac, Léonetti
ivě kalkulující“ – Sirovátka
atelé“ – Leisering,

orth (2012);
éonetti (in Keller, 2013a)

Gaulejac, Léonetti (in
elá autonomie“ – Duvoux
oběti“ – Leisering,
lf“ – Sirovátka (2000)

ulejac, Léonetti (in

že dělat“ – van
Primární zvládání“
ivotní bojovníci“ –

onetti (in Keller, 2013a);
ubet (in Keller, 2013a)

ia autonomie“, kdy se
ji křehkost, která by
o neochota plnit roli
vůle k autonomii jsou
čelit postupujícímu
sociální práce je chá-
tomáhá klientovi udr-
gam (1991) popisuje
kce „vyhýbání“. Lidé
í, ve kterém žijí. Sta-
ejí z bytu, vyhýbají se
ostíženými. Sirovátka

(2000) vymezuje, že tato kategorie lidí má často „přetrženou pracovní kariéru“, například v důsledku péče o děti u žen nebo v důsledku zhoršení zdravotního stavu u mužů, přesto však přetrívá aspirace na přiměřené zaměstnání a přiměřenou mzdu. Autor popisuje snahu příjemců sociálních dávek o částečnou nezávislost na dávkách a o osobní autonomii v situaci kumulovaných životních nejistot. Autoři van der Land, Doff (2010) zkoumají, jakým způsobem obyvatelé čtvrti zvládají vnímaný problematický charakter lokality, ve které žijí. Popisují způsob zvládání „zmenšení vlastního světa“, charakteristickým stažením se ze sociálního života čtvrti, doprovázený nejen poklesem důvěry v ostatní obyvatele, ale i v oficiální instituce (jako jsou policie, místní správa a komunitní organizace).

FÁZE ZÁVISLOSTI

„Zasloužilí chudí“

Paugam (1991) popisuje kategorie tzv. „zasloužilých chudých“, kdy sociálně potřební poukazují na to, že na rozdíl od druhých nabízenou pomoc nezneužívají. Podobný motiv se může objevit u těch, kdo uznávají, že na poli práce úspěšní nejsou, a snaží se to vynahradit v jiných oblastech. Deklarují, že na rozdíl od druhých se příkladně starají o své děti. Jedná se o určitou kompenzaci nízkého sociálního statusu. Sirovátka (2000) v závěrech výzkumu příjemců sociálních dávek dochází k velmi podobným závěrům, když podotýká, že typické je vymezení těchto osob vůči jiným příjemcům, kteří dávky podle jejich názoru zneužívají a nezaslouží si je. Příjemci sociálních dávek v situaci individuálního selhání na legálním pracovním trhu poukazují na další důležité sociální role, které zastávají, a to zejména na výchovu dětí, která podle jejich názoru zakládá nárok na dávky.

„Diskreditace druhých“

Van der Land, Doff (2010) identifikují ve svém výzkumu způsob zvládání s prvky „diskreditace druhých“, kdy mnoho dotazovaných chtělo téměř výhradně mluvit o způsobu, jakým se jejich čtvrt změnila za posledních pět až deset let k horšímu, a vinili z této změny nově přistěhovalé obyvatele, mnohdy imigranti z jiných zemí. Gaulejac, Leonetti (in Keller, 2013a) také popisují způsob zvládání své situace pomocí „diskreditace druhých“, kdy si jedinci chrání

zbytky své sebeúcty tím, že zesměšňují nebo považují za „divné“ ty, kteří je stigmatizují.

2.2 Způsoby adaptace

FÁZE ZÁVISLOSTI

„Instrumentalizace situace“

Adaptace na život v chudobě a ve vyloučení se může podle Gaulejaca, Léonettiho (in Keller, 2013a) uskutečnit pomocí „instrumentalizace situace“. Sociálně potřebný člověk navenek přiznává, a často i přehání svou inferioritu, aby výměnou získal nabízenou pomoc, mohou se objevit prvky přetváry a hry. Sirovátka (2000) ve svém výzkumu příjemců sociálních dávek označuje skupinu osob užívající tento způsob zvládání jako „pečlivě kalkulující“. Uvádí, že představitel tohoto typu někdy střídají sociální dávky a zaměstnání, někdy jsou dlouhodobě závislí na sociálních dávkách, v každém případě jsou na trhu práce silně marginalizovanou skupinou. Nejčastěji se jedná o nekvalifikované pracovníky a pracovnice, kteří zjevně kalkulují a srovnávají sociální dávky a mzdy garantující životní minimum. Pokud pracují, jsou jejich výdělky nízké, blízké úrovni životního minima, zaměstnání je mnohdy nejisté a nestabilní. „Hovoří někdy o tom, že přijeti nejistého a špatně placeného zaměstnání nestojí za riziko ztráty nároků na dávky.“ (Sirovátka, 2000: 192). „Instrumentalizaci situace“ je možné najít také u „strategických uživatelů“ Leiseringa a Leibfrieda (1999), kteří vidí v sociální podpoře jeden z nástrojů umožňujících jim žít určitým životním stylem. Nemají problém přihlásit se o podporu, ke které přistupují jako k jednomu ze zdrojů příjmů. Obvykle to jsou oni sami, kdo rozhodují o tom, že budou nějakou dobu bez práce. Je to součást jejich plánu. Riziko uplatnění „instrumentalizace situace“ je podle Gaulejaca, Léonettiho (in Keller, 2013a) v tom, že se druzí můžou na dotyčného dívat se stejným despektem, s jakým k sobě přistupuje on sám.

„Pozitivní adaptace“

Van der Land, Doff (2010) popisují jiný způsob adaptace na chudobu, a to liberální a pozitivní přístup podpořený sociálními interakcemi s dalšími obyvateli, které jsou celkově harmonické a založené na vzájemném respektu. Leisering, Leibfried (1999) označují takové jedince za „pragmatické bojovníky“ používající sociální podporu jako prostředek k dalším cílům. Dokážou se

přizpůsobit omezeným finančním možnostem, a přesto uskutečnit svá drobná přání. Wadsworth (2012) v této souvislosti píše o sekundární kontrole, která zahrnuje: „přijeti“ – uvědomění si, že změna okolnosti je nepravděpodobná; „rozptyleni“ – zapojení se do aktivit, které odvedou pozornost od obtížné, stresující situace; „pozitivní myšleni“ – snaha o vidění kladných stránek v období stresu; „přerámování“ – člověk uvažuje nad tím, co mu situace přináší a co se z ní může naučit. Wadsworth tyto způsoby zvládání považuje za užitečné zvláště u problémů, nad kterými má daný jedinec jen malou kontrolu. Pro situaci zvládání chudoby je proto považuje za velmi relevantní, zvláště z toho důvodu, že chudoba je mnohdy asociována se strukturálními bariérami, pocity bezmoci a ztráty kontroly. Nápomocná v těchto situacích může být podle Wadswortha (2012) sociální podpora ze strany rodiny (finanční podpora, pomoc s péčí o děti), nicméně chudoba často dostupnost takového podpory snižuje. Určitou alternativu představuje zvládání pomocí víry. Náboženství a příslušnost k určité náboženské skupině může poskytnout dostupné zdroje, sociální síť, přijetí, respekt a ocenění.

Budowski, Tillmann, Keim, Amacker (2010) vymezují jako jeden ze způsobů zvládání omezeného rozpočtu „dobré hospodaření“. Tento způsob definuje to, co není v dosahu, jako nedůležité, a tím ukazuje život subjektivně jako méně omezený. Další z popisovaných způsobů vyrovnanávání se s materiálním nedostatkem je snížení potřeb domácnosti na minimum a využití se srovnání s ostatními. Sirovátka (2000) popisuje ojedinělý typ „dobrovolná skromnost“ mezi příjemci sociálních dávek. Takové domácnosti žijí velmi skromně, úvahy o změně životního stylu se vážou na dobu „až budou děti větší“.

„Pasivní adaptace“

Dalším způsobem adaptace na nepříznivou situaci je její pasivní forma. Podle van der Landa, Doffa (2010) jedinci volí adaptaci na problémy, nebo přinejmenším jejich přijetí, což bývá spojeno s rezignací na to, že ostatní v okolí změní své chování. Akceptace situace není pozitivně motivována, ale je spíše výsledkem rezignovaného přístupu k tomu, že by ostatní mohli změnit své chování. V této podobě se objevují narušené sousedské vztahy. Sirovátka (2000) popisuje adaptaci na život na sociálních dávkách, kdy v některých

případech dochází vlivem zdravotního postižení či osamělosti k úpadku aspirací a pasivitě. Další kategorii příjemců dávek, kterou autor rozlišuje, lze charakterizovat oslabeným zájmem o legální pracovní trh. V domácnostech s větším počtem malých dětí a špatnou vyhlídkou obou partnerů na legální práci může u žen dojít k trvalé orientaci na ekonomickou neaktivitu.

2.3. Způsoby defenzívní

FÁZE ZÁVISLOSTI

„Naprostá rezignace“

Gaulejac, Leonetti (in Keller, 2013a) uvádějí jako způsob zvládání „naprostou rezignaci“, konec hledání východisek a přijetí negativního obrazu sebe sama. Veškerá realita je redukována pouze na momentální přítomnost a je naplněna jen uspokojováním bezprostředních potřeb na minimálně uspokojivé úrovni. V této situaci se podle autorů lidé neváhají obracet na sociální služby. Střídají přitom strategii sebeponižování a agrese. Sirovátka (2000) v rámci provedeného výzkumu identifikoval jedince, kteří dlouhodobě či vůbec nikdy nepracovali. Tyto osoby obvykle dříve neměly dobré zaměstnání a/nebo předpoklady takové zaměstnání získat. Nepůsobí zde žádný tlak sociálně odpovědné role – bydlí mnohdy u rodičů a příbuzných a participují na jejich domácnosti. S nízkými sociálními dávkami přežívají, často ale jen díky pomoci svého sociálního okolí. Leisering, Leibfried (1999) popisují omezený počet lidí v roli „obětí“. Tito lidé jsou dlouhodobě bez práce, domnívají se, že nalézt práci není v jejich silách, a tak zůstávají závislí na sociální podpoře. Zažívají pocity beznaděje a nemohoucnosti. Duvoux (in Keller, 2013a) mluví o tzv. „rozmrzlé autonomii“, kdy se jedinci všechno snaží zvýraznit svou křehkost, aby zdůvodnili, proč nemohou dostát požadavkům sociální práce na jejich autonomii.

„Pojďme s tím něco dělat“

Další identifikovaný defenzívní způsob zvládání situace shrnují autoři van der Land, Doff (2010) jako „pojdme s tím něco dělat“, který zahrnuje aktivní snahu o změnu okolnosti. Leisering, Leibfried (1999) takové osoby nazývají „životními bojovníky“. Jsou jimi jedinci, kteří mají své velké sny, ale také konkrétní představu, jak by měla jejich budoucnost vypadat. Wadsworth (2012) v této souvislosti uvádí „aktivní

zvládání“ obtížního problému, „v jeho důlku způsob chudoby často tím, že při práci s lidmi takové intervenci těchto dove-

„Uvolnění“

Dubet (in Keller, 2013a) sociologů systém: lidí ve věku 16 a grantů, na život. Pro jejich chování střídání stavu hlučného nekontrolovaného nejistoty, ve světě laci. Mají sice hodnoty prostředky na čtvrti. Tito mladí Nemají minulost, li, a na budoucnost jim jen přítomný cílek. Odmitají soličky také nikdo nepomáhá, že skutečně svobo nější než druži. Tu vyloučení Keller (z bušnou nostalgií“. Keller, 2013a) mluví dání. Lidé se zbavují na druhé a na systému přece jen se do systému jej odmítou.

„Únik z reality“

Keller (2013a) popisuje mírnější podobou jeho chování, vlastní možnosti vyloučení nejen jinam a začnou nové pravděpodobné, že i frontace se skutečně blokována konzumací. Wadsworth (2012) popisuje zvládání. Obsahuje „popření“ a „zbožné“ je z dlouhodobého k výsledné dojde ke citům viny a nekompen-

otního postižení a pasivitě. Další autor rozlišuje, újmem o legální větším počtem u obou partnerů k trvalé orien-

zvládání“ obtížné situace, které zahrnuje: „řešení problému“, „vyjadřování“ a „zvládání emocí“ jako dílčí způsoby řešení. Zároveň vymezuje, že chudoba často taková řešení podlamuje. Proto by při práci s lidmi v chudobě měly být ustaveny takové intervence, které by zahrnovaly nácvik těchto dovedností.

„Uvolnění“

Dubet (in Keller, 2013a) jako jeden z prvních sociologů systematicky zkoumal reakce mladých lidí ve věku 16 až 25 let, často potomků imigrantů, na život na předměstích velkých měst. Pro jejich chování je příznačné nepředvídatelné střídání stavu hluboké apatie s náhlými výbuchy nekontrolovaného hněvu. Žijí v prostředí trvalé nejistoty, ve světě mimořádně chudém na stimulaci. Mají sice hodně času, ale málo peněz. Nemají prostředky na to, aby se odstěhovali do jiné čtvrti. Tito mladí lidé mají problémy s identitou. Nemají minulost, na kterou by rádi vzpomínali, a na budoucnost raději vůbec nemyslí. Zbývají jim jen přítomný okamžik a bezprostřední zážitek. Odmítají solidaritu s druhými, protože jim také nikdo nepomůže. Uznávají kult sily a věří, že skutečně svobodný je pouze ten, kdo je silnější než druzí. Tuto reakci na život v sociálním vyloučení Keller (2013a) souhrnně nazývá „výbušnou nostalgii“. Také Gaulejac, Léonetti (in Keller, 2013a) mluví o podobném způsobu zvládání. Lidé se zbavují pocitů viny tím, že ji hodí na druhé a na systém. Kolísají mezi pokusením přece jen se do systému zařadit a touhou naprostě jej odmítnout.

„Únik z reality“

Keller (2013a) popisuje „únik z reality“. Jeho mírnější podobou je popírání situace, do níž se člověk dostal. Situace je zlehčována a přikrašlována, vlastní možnosti přečeňovány. Lidé sociálně vyloučení nejednou sní o tom, že odejdou jinam a začnou nový život. Je však krajně nepravděpodobné, že by se jim to podařilo. Konfrontace se skutečnou realitou bývá nejednou blokována konzumací alkoholu a drog. Wadsworth (2012) popisuje podobné únikové strategie zvládání. Obsahuje především „vyhýbání“, „popření“ a „zbožné přání“. Popření problémů je z dlouhodobého hlediska nepravděpodobné, výsledně dojde ke konfrontaci a následným pocitům viny a nekompetentnosti.

FÁZE ROZTRŽKY

„Záměrná exkluze“

Podle Gaulejaca, Léonettihho (in Keller, 2013a) nabývá velice energickou podobu forma úniku z reality, když je z exkluze dělán záměrný a chtěný proces. Ztráta zbytků bezpečí a uspojkovivé stimulace vede k rychlejšímu a beznadějnějšímu propadání. Lidé si mohou podržet iluze, že ještě mohou vlastní vůl něco změnit, jako kdyby měli svobodu jednat jinak. Ve skutečnosti je situace již dávno mimo jejich možnost ji ovlivnit. Tito lidé přesto chtějí věřit, že mají pod kontrolou alespoň vlastní sebedestrukci. Podle mírnější autorky dochází k tomu, že jsou výše popisované „baterie“ způsobů zvládání praktikovány některými jedinci kombinovaně a že dochází k prolínání užití jednotlivých způsobů zvládání v životních situacích fragility, závislosti a roztržky. Autorka se přesto alespoň v hypotetické rovině pokusila zobrazit vzájemnou souvislost způsobů zvládání s postupujícím „sociálním propadem“ (viz schéma 2).

Schéma 2 Fáze sociální diskvalifikace a způsoby zvládání obtížných situací

FRAGILITA

Podle mínění autorky dochází u jedinců při počínajícím ohrožení sociálním vyloučením k popření jejich problémů. Lidé volí jako reakci „vyhýbání“. S prohlubujícími se potížemi si nastalou obtížnou situaci připouštějí, mohou však reagovat dvěma způsoby. S daným stavem se smíří, nebo jej naopak akceptovat odmítou. Pokud obtížnou situaci přijmou, zpravidla vybírají různé způsoby jejího zvládání: od „pozitivní“ nebo „pasivní adaptace“, přes „instrumentalizaci situace“, „zasloužilé chudé“, „diskreditaci druhých“ až po „naprostou rezignaci“. Pokud se však s danou životní situací nesmíří, uplatní spíše způsoby defenzívní: „pojdme s tím něco dělat“, „únik z reality“, „uvolnění“. V situaci totálního sociálního propadu dochází k jejímu zvnitřnímu, daná osoba zdůrazňuje vlastní volbu dané situace, užívá „záměrnou exkluzi“.

3. Podporované modely bydlení a způsoby zvládání

Podle zjištění autorky jsou v literatuře domácí i zahraniční v obecné rovině popisovány dva stejně modely podporovaného bydlení. Jedná se o model „Bydlení až po přípravě“⁹ a model „Bydlení především“¹⁰. Tyto modely reagují na potřebu lidí v oblasti bydlení, zároveň však skrze návazné sociální služby nabízejí podporu i v dalších, pro znovuzískání či udržení bydlení podstatných oblastech života (například hospodaření, péče o domácnost, rozvoj sociálních kontaktů, péče o zdraví).

Lux, Mikeszová, Sunega (2010) uvádějí, že model „Bydlení až po přípravě“ se specificky v českém prostředí skládá ze tří stupňů. Na nejnižším stupni se nacházejí služby „azylový dům“, dalším stupněm je tréninkové bydlení, do kterého se dostávají klienti azylových domů po dosažení kompetence, posledním stupněm je dlouhodobé samostatné nájemní bydlení. Hlavní důraz tohoto modelu spočívá v podmíněnosti přístupu k bydlení na základě připravenosti daného člověka k samostatnému bydlení. Je předpokládána individuální intenzívní práce s klientem před přestěhováním se do tréninkového bydlení. Nájemní (či podnájemní) smlouva se uzavírá na dobu omezenou, autoři uvádějí většinou šest měsíců, maximálně však na dobu dvou let. Typy tréninkových bytů jsou podle Luxe, Mikeszové, Sunegy (2010: 7–8) tři: byty vlastněné neziskovou organizací

(klient je nájemníkem, pronajímatelem je nezisková organizace); byty vlastněné obcí (klient je nájemníkem, pronajímatelem je obec); byty najímatel je obec nebo soukromý vlastník, nájemníkem je nezisková organizace, podnájemníkem je klient).

Model „Bydlení především“ staví na zcela jiném přístupu k bydlení. Vzhledem k tomu, že tento model není v české sociální práci využíván, považuje autorka článku za podstatné jeho bližší představení.

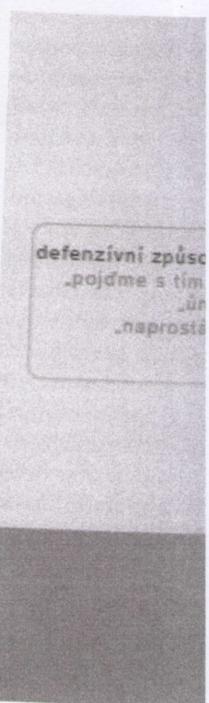
Tsemberis (2010: 18–30) sumarizuje základní principy modelu:

- Bydlení je chápáno jako základní právo pro všechny lidi
- Volba změny je volbou klienta (sebedeterminace)
- Respekt, přijetí a angažovanost v práci se všemi klienty
- Závazek pracovat s klienty, po jak dlouhou dobu chtejí
- Samostatné bydlení
- Separace bydlení od sociálních služeb
- Snižování poškození¹¹
- Orientace na „úzdravu“¹²

Busch-Geertsema (2013) popisuje pilotní projekt „Bydlení především Evropa“ v deseti evropských městech v letech 2011–2013. Za zásadní je považována rychlá alokace stálého bydlení s poskytováním doprovodných sociálních služeb. Autor uvádí metodu case managementu jako zásadní pro realizaci daného modelu. Case management je prováděn v závislosti na identifikaci potřeb uživatelů, ve formě asertivní komunitní léčby u lidí s velmi komplexními potřebami, či v podobě intenzívního case managementu u osob s nižší intenzitou potřeb. V rámci realizovaného case managementu je stejným komunikačním způsobem užití motivačních rozhovorů, ve kterých se pracuje s připraveností osoby ke změně. Z evaluace tohoto projektu vyplynulo, že nájemní bydlení v bytech si bylo schopno s patřičnou podporou dlouhodobě udržet 87,9% uživatelů programů. Ve všech evropských městech se pracovalo s lidmi dlouhodobě žijícími na ulici s duševním onemocněním, často také v kombinaci se závislostí na návykových látkách.

Pleace (2011) poukazuje na to, že model „Bydlení především“, pokud je prezentován izolovaně,

Schéma 3 ETHOS

může nesprávně vést k domovectví jako obduří s vysokou potřebou tují jen malou část lidí tak může být odváděna bezdomovectví, když práce, systém sociálního stupně k trvalému dostupu stranu právě mod posouvá podle Busch- stupné bydlení (a způs do centra současných d především) je možno cl Jde o koncept, který je jako stejný v řešení p vectví a není úzce prof skupinou těch nejzranit loučených. V této souvisi mluví o tzv. „Housing less“ Busch-Geertsema (2013) modelu „Bydlení především“ fikovala zajištění rychlé jako jeden z největších pr

Na základě popisu obou různých bydlení byla autorka schématizována.

onajímatelem je nevlastněné obcí (klientem je obec); byty ce od jiných subjektů o soukromý vlastník, organizace, podná-

n“ staví na zcela jižně k tomu, že sociální práci využíku za podstatné jeho

sumarizuje základní základní právo pro klienta (sebedeter- ranost v práci se vše- ity, po jak dlouhou

lních služeb

opisuje pilotní propagační model „Bydlení až po přípravě“ v deseti evropských zemích v letech 2011–2013. Za zásadní ace stálého bydlení mých sociálních služeb case managementu iného modelu. Case závislosti na identitě formě asertivní velmi komplexními enzivním case managementu intenzitou potřeb. Case managementu m způsobem užití kterých se pracuje změněn. Z evaluace že nájemní bydlení ještě náročnou podporou uživatelů programů se pracovalo na ulici s duševním kombinaci se závis-

o, že model „Bydlení až po přípravě“ je izolovaně,

Schéma 3 ETHOS a způsoby zvládání

může nesprávně vést k zúženému chápání bezdomovectví jako obrazu „chaotických individuů“ s vysokou potřebou podpory. Ti reprezentují jen malou část lidí bez domova. Pozornost tak může být odváděna od strukturálních příčin bezdomovectví, kdy podstatnou roli hraje trh práce, systém sociální pomoci a omezený přístup k trvalému dostupnému bydlení. Na druhou stranu právě model „Bydlení především“ posouvá podle Busche-Geertsemey (2012) dostupné bydlení (a způsoby jeho financování) do centra současných diskusí. Model „Bydlení především“ je možno chápat i v širším pojetí. Jde o koncept, který prosazuje prvek bydlení jako stěžejní v řešení problematiky bezdomovectví a není úzce profilován jen na práci se skupinou těch nejzranitelnějších a nejvíce vyloučených. V této souvislosti se čím dál častěji mluví o tzv. „Housing led“ politikách¹³. Busch-Geertsema (2013) uvedl, že evaluace modelu „Bydlení především“ v Evropě identifikovala zajištění rychlého přístupu k bydlení jako jeden z největších problémů.

Na základě popisu obou modelů podporovaného bydlení byla autorka schopna vymezit jejich

roli v rámci typologie ETHOS. Zatímco model „Bydlení až po přípravě“ je uplatňován pro kategorii lidí „bez bytu“, v „nevyhovujícím“ a „nejistém bydlení“, model „Bydlení především“ ve svém užším pojednání reaguje hlavně na kategorii osob „bez střechy“, v širším chápání jako „Housing led“ je schopen zaměřit se na potřeby osob v „nevyhovujícím“ a „nejistém bydlení“. Pro detailnější reflexi role modelů podporovaného bydlení při řešení potíží s bydlením považuje autorka za nezbytné poukázat na způsoby zvládání obtížných situací v rámci ETHOS. To je možno nahlédnout prostřednictvím schématu 3, které bylo inspirováno schématy 1 a 2. Konkrétně šlo o propojení fází sociální diskvalifikace s kategoriemi ETHOS (schéma 1), následným zobrazením fází sociální diskvalifikace a jejich způsobů zvládání (schéma 2), na základě čehož autorka vytvořila schéma 3, ve kterém jsou zachyceny způsoby zvládání obtížných situací v návaznosti na ETHOS.

Schéma 3 podle mínění autorky ukazuje různorodost způsobů zvládání ve všech třech stupních vyloučení z bydlení. Způsoby distinkce, adaptace i defenzivní způsoby užívají lidé

v nevyhovujícím bydlení, nejistém bydlení i bez bytu. „Záměrná exkluze“ se typičtěji objevuje v kategorii osob bez střechy.

V následujícím textu autorka diskutuje roli modelů podporovaného bydlení v souvislosti se způsoby zvládání situací ohrožení ztrátou bydlení a bezdomovectví.

3.1. Reflexe modelu „Bydlení až po přípravě“

Z popisu modelu „Bydlení až po přípravě“ je podle mínění autorky patrné, že se vyskytuje především v životní situaci závislosti, která je v rámci schématu 1 typicky vyjádřena kategorií bez bytu. Počátky fáze závislosti lze však vysledovat už ve fázi ohrožení ztrátou bydlení, která je reprezentována nevyhovujícím a nejistým bydlením (tamtéž). V této fázi mohou být uplatněny „tréninkové bydlení“ či „startovací byty“ (v případě, že dochází k propustnosti modelu v obou směrech; tedy ve směru zdola od azylového domu po samostatné bydlení, i směrem shora od samostatného bydlení po bydlení tréninkové či po azylové domy). Nabízí se tak prostor pro práci s osobami užívajícími „vyhýbání“ jako zvládání situace ohrožení ztrátou bydlení při fungování modelu „shora dolů“. Pro kontaktování takových osob za úvahu stojí využití terénní práce, i vzhledem k popisované nedůvěře lidí v oficiální instituce.

Busch-Geertsema (2013: 16) poukazuje na několik problémů v souvislosti s vícestupňovým bydlením:

- Přesun mezi jednotlivými stupni způsobuje stres.
- Nedostatek volby a osobního rozhodnutí v kombinaci se standardizovanou úrovní podpory v různých stupních pobytových služeb.
- Málo soukromí, málo kontroly nad tím, kde budou uživatelé služeb umístěni.
- Konečný postup do nezávislého bydlení může trvat léta, mnoho klientů se „ztrati“ mezi jednotlivými stupni.
- Určitá skupina lidí „uvízne“ v systému a koluje mezi službami.

Rozbor summarizace problematických bodů modelu „Bydlení až po přípravě“ nabízí podle mínění autorky zajímavé podněty. Zdá se, že uplatňování takového modelu přináší především způsoby zvládání užívané ve fázi závislosti při akceptaci situace. Nedostatek volby a osobního rozhodnutí, málo soukromí či kontroly

nad tím, kde budou uživatelé umístěni, předjímá užití všech způsobů adaptace („pasivní adaptace“, „pozitivní adaptace“, „instrumentalizace situace“) a defenzivního způsobu „naprosté rezignace“. Můžeme se ptát, zda skupina lidí, která „uvízne“ v systému, je skupinou „zasloužilých chudých“ a „diskreditujících druhých“.

Vzhledem ke standardizaci a pravidlům poskytování pobytových služeb bude jedinec, který užívá „únik z reality“ či „záměrnou exkluzi“, vyznačující se mimo jiné nadměrnou konzumací návykových látek, pravděpodobně tímto modelem podporovaného bydlení „propadávat“. Otázkou je, nakolik vysoká míra standardizace umožňuje užití způsobu „pojdme s tím něco dělat“, který ze své podstaty zakládá aktivní, angažovanou pozici člověka v podílení se na řešení svých problémů. Stejně tak „uvolnění“ může v systému s vyšší mírou kontroly jako způsob zvládání situace narazit.

Výsledně se v tomto modelu podporovaného bydlení podle autorky setkáváme s následujícími způsoby zvládání (viz tabulka 2).

Tabulka 2 Způsoby zvládání v modelu „Bydlení až po přípravě“

Model „Bydlení až po přípravě“		
Sociální diskvalifikace	ETHOS	Způsoby zvládání
FRAGILITA	NEVYHOVUJÍCÍ, NEJISTÉ BYDLENÍ	„vyhýbání“
ZÁVISLOST	BEZ BYTU	„pasivní adaptace“ „pozitivní adaptace“ „instrumentalizace situace“ „zasloužili chud“ „diskreditace druhých“ „naprostá rezignace“

3.2. Reflexe modelu „Bydlení především“

Tento model podle úvahy autorky reaguje na fázi roztržky, tedy na fázi, kterou model „Bydlení až po přípravě“ nemá kapacitu řešit. Mnoho osob s komplexními potřebami není schopno zvládat nároky trénování kompetencí při procházení prostupným systémem bydlení, což dokladuje studie Felton (2003). Felton (2003) uvádí, že hodně lidí bez domova s duševními problémy a/nebo zneužívajících návykové látky neustále

koluje mezi institučními, vězením a nalézt si stálé bydliště, Strnada (2012) absentují služby b osoby bez domova vých látek. Autorka často nedostanou : přestože předpokládá. Model „Bydlení“ trénování kompetencí zprostředkovává dle identifikuje další během asertivní terénní Ve svém úzkém povídání „záměrnou exkluzi“ bez bytu právě p v kategorie bez střechy. Je tedy o uplatňování tohoto způsobu zvládání b. Vzhledem k rozptýlení je další ze způsobu „Bydlení“ především s tím něco dělat“. Organizovat život v kontakty obyvatel. led“ možnost reagování tohoto modelu jak pracovat s „uvolněním“ takových nevedou k segregaci základ pro vznik p privovaných oblastí mladí lidé tendence

Tabulka 3 Způsoby zvládání především“

Model „Bydlení především“	
Sociální diskvalifikace	ETHOS
FRAGILITA	NEVYHOVUJÍCÍ, NEJISTÉ BYDLENÍ
ZÁVISLOST	BEZ BYTU
ROZTRŽKA	BEZ S

é umístěni, předadaptace („pasivní“), „instrumentalizpůsobu“ „naprostot, zda skupina lidí, cupinou „zasloužicích druhých“.

pravidlum poskyuje jedinec, který černou exkluzi“, výčernou konzumaci dobré tímto molení „propadávat“. míra standardizace ojdme s tím něco zakládá aktivní, anodilení se na řešení „uvolnění“ může ntroly jako způsob

elu podporovaného váme s následující- oulka 2).

ní v modelu „Byd-

koluje mezi institucemi, především noclehárnami, vězením a nemocnicemi, bez úspěchu nalézt si stálé bydlení. Podle Marka, Hotovcové, Strnada (2012) specificky v českém prostředí absentují služby bydlení, které by akceptovaly osoby bez domova v aktivní fázi užívání návykových látek. Autorka se domnívá, že se tito jedinci často nedostanou ani do služby „azylový dům“, přestože předpokládá nejmenší míru kompetencí. Model „Bydlení především“, který s filozofií trénování kompetencí nepočítá, těmto osobám zprostředkovává dlouhodobé nájemní bydlení a identifikuje další podporu, například v podobě assertivní terénní práce a case managementu. Ve svém úzkém pojetí se zaměřuje na osoby užívající „záměrnou exkluzi“ a „únik z reality“. Model „Bydlení především“ zcela vynechává kategorie bez bytu právě proto, že klade důraz na přesun z kategorie bez střechy rovnou do nájemního bydlení. Je tedy otázkou, jak by vypadala při uplatňování tohoto přístupu fáze závislosti a jaké způsoby zvládání by se v reakci na ni objevovaly. Vzhledem k rozptýlení nájemních bytů v komunitě je další ze způsobů zvládání, se kterým model „Bydlení především“ může pracovat, „pojdme s tím něco dělat“. Tento způsob zahrnuje snahu organizovat život v komunitě a posílit vzájemné kontakty obyvatel. V širším pojetí má „Housing led“ možnost reagovat na „vyhýbání“. Ani uplatňování tohoto modelu zcela neodpovídá na to, jak pracovat s „uvolněním“. Variantou je upřednostňování takových „Housing led“ politik, které nevedou k segregovanému bydlení, nedávají tedy základ pro vznik prostorově vyloučených a deprivovaných oblastí, ve kterých mají především mladí lidé tendence se k „uvolnění“ uchýlit.

Tabulka 3 Způsoby zvládání v modelu „Bydlení především“

Model „Bydlení především“		
Sociální diskvalifikace	ETHOS	Způsoby zvládání
FRAGILITA	NEVYHOVUJÍCÍ, NEJISTÉ BYDLENÍ	„vyhýbání“
ZÁVISLOST	BEZ BYTU	„únik z reality“ „pojdme s tím něco dělat“ „uvolnění“
ROZTRŽKA	BEZ STŘECHY	„záměrná exkluze“

Pokud je tedy model „Bydlení především“ schopen pojmut ty způsoby zvládání, na které model „Bydlení až po přípravě“ nereaguje, je pro autorku udivující absence modelu „Bydlení především“ v prostředí české sociální práce. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví (MPSV, 2013) počítá s pilotováním „Bydlení především“ pro rok 2015. Nastavení takového modelu předpokládá patřičnou konstelaci v rámci bytové a sociální politiky, zvláště z hlediska dostupnosti adekvátního bydlení. Také Busch-Geertsema, Sahlin (2007) vymezují, že zatímco bezprostřední příčina bezdomovectví může mít individuální charakter, cesta zpět se často odvíjí podle situace na trhu s bydlením a bytových a sociálních politik. Gojová (2012) v rámci ohniskových skupin vedených s vedoucími sociálními odbory a jejich zástupci z obcí s rozšířenou působností v Moravskoslezském kraji uvádí, že sociální pracovníci vidí řešení ztráty bydlení v sociálním bydlení. Zároveň identifikují, že hlavní překážkou v jejich práci je nedostatek nástrojů (finančních, materiálních, jako např. výplata dávek, poskytnutí bydlení) využitelných pro řešení situace klientů. Vyjadrují, že odpovědnost za současnou situaci sociální práce nese stát. Systém sociální politiky považují za silně ovlivněný politickými zájmy a roztříštěný, což je podle nich způsobeno utvářením sociální politiky „shora dolů“, lidmi, kteří nemají kontakt s praxí. Uvádějí, že změny „zespodu“ sami neiniciují. Pokud hovoří o hledání řešení, aktivitě a upozornování na problémy, jedná se vždy o aktivity na lokální úrovni a pouze v rámci zvnějšku nastavených podmínek.

V této souvislosti se nabízí připomenutí jednoho z defenzivních způsobů zvládání situace, používaný „klienty“ sociální práce, shrnutý pod názvem „pojdme s tím něco dělat“. Lidé užívající tento způsob zvládání se podle Lindovské (v tisku pro rok 2014) nevzdávají, ve své situaci se angažují, jsou zapojeni v různých zájmových skupinách. Stežejní charakteristikou je aktivní snaha změnit svou situaci. Můžeme se tedy ptát, zda se sociální práce, potažmo sociální pracovníci, při hledání řešení v oblasti bydlení nechají inspirovat některými ze způsobů zvládání užívanými „klienty“, na něž působí.

Závěr

Text se zabýval otázkou: Reflekují současné modely řešící obtíže s bydlením v kontextu

llení především“

utorky reaguje na fázi ou model „Bydlení až tu řešit. Mnoho osob není schopno zvládat tencí při procházení bydlení, což dokladuje ton (2003) uvádí, že duševními problémy vykové látky neustále

sociální práce v českém prostředí diverzitu životních situací a způsoby jejich zvládání?

V první části autorka popsala Evropskou typologii vyloučení z bydlení a bezdomovectví (ETHOS) podle Edgara, Meerta (2005), rozvedla její jednotlivé kategorie: nevyhovující bydlení, nejisté bydlení, bez bytu a bez střechy. Dále článek představil obtížné životní situace v podobě Paugamových fází sociální diskvalifikace: fragility, závislosti a roztržky (Paugam, 1991). Tyto situace autorka propojila s kategoriemi vymezenými v rámci typologie ETHOS autorů Edgara, Meerta (2005). Bylo získáno schéma přibližující typy bydlení v návaznosti na sociální diskvalifikaci.

Druhá část textu se věnovala popisu jednotlivých způsobů zvládání obtížných situací v kontextu sociální diskvalifikace. Způsoby zvládání byly kategorizovány do „baterií“ způsobů zvládání a tří zastřešujících kategorií. Konkrétně byly popsány způsoby distinkce: „vyhýbání“, kdy si daný člověk nepřipouští svou zhoršující se situaci; „zasloužil chud“ a „diskreditace druhých“, vyznačující se distancováním od osob v podobné situaci. Smířením se svou životní situací jsou charakteristické „pozitivní adaptace“, „pasivní adaptace“ a „instrumentalizace situace“. Pasivní zvládání situace může vést až k „naprosté rezignaci“, která byla vymezena již jako defenzívní způsob zvládání. Za další defenzívní způsoby byly považovány: „únik z reality“, „uvolnění“ a „pojdme s tím něco dělat“, které předjímají neakceptaci své situace. Posledním popisovaným defenzívním způsobem, objevujícím se v situaci naprostého sociálního propadu, byla „zájemná exkluze“.

V poslední části textu autorka představila dva stejně modely podporovaného bydlení: model „Bydlení až po přípravě“ a model „Bydlení především“. Byly představeny odlišné principy, na jejichž základě fungují. Autorka uvedla rizika úzkého chápání modelu „Bydlení především“ a začínající diskusi širšího pojetí daného modelu, odrázející se v „Housing led“ politikách. Na základě popisů obou modelů se autorka zamýšlela nad jejich propojením s typologií ETHOS. Dále vymezila způsoby zvládání životních situací ohrožení ztrátou bydlení a bezdomovectví na základě práce s fázemi sociální diskvalifikace, způsoby jejich zvládání a kategoriemi ETHOS. Zvlášť se věnovala

reflexi modelů „Bydlení až po přípravě“ a „Bydlení především“, životním situacím a způsobům zvládání uplatňovaným v jejich rámci. Autorka došla k závěru, že model „Bydlení především“ reflekтуje ty způsoby zvládání, které model „Bydlení až po přípravě“ nemá prostor uchopit, konkrétně se jedná o způsoby: „zájemná exkluze“, „uvolnění“, „únik z reality“, „pojdme s tím něco dělat“. Specificky tento model pracuje s fází roztržky, kdy osoby z této fáze posouvá téměř okamžitě do trvalého, nájemního bydlení. Využití modelu „Bydlení až po přípravě“ je v české praxi sociální práce značně rozšířené. Realizuje se prostřednictvím vícestupňového bydlení, které je v českém prostředí reprezentováno službami azylového domu a tréninkového bydlení. V této souvislosti je tedy na místě reflektovat, že tento způsob práce je schopen reagovat na způsob zvládání „vyhýbání“, ovšem v případě, že existuje jeho propustnost shora dolů, tedy je možné začít pracovat s osobami ohroženými ztrátou bydlení ještě v době před vystěhováním či před ztrátou domova. Autorka textu vnímá nutnost realizace preventivních opatření ztráty bydlení, tak jak jsou navrhovány „Koncepty prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020“ (MPSV, 2013). Z textu je také patrné, že model „Bydlení až po přípravě“, implementovaný v českém prostředí, reaguje na fázi závislosti, kdy mnoho jedinců pobývá přechodně na azylovém domě. Právě toto přechodné ubytování může způsobovat komplikace v momentě, kdy je odchod z takového zařízení odkládán, například z důvodu nedostatku kapacit adekvátního samostatného bydlení. Důsledkem totiž může být reprodukce některých způsobů zvládání či přímo jejich utváření, zejména pokud se jedná o „zasloužilé chudé“, „diskreditaci druhých“, „pasivní adaptaci“ či „naprostou rezignaci“. V teoretické rovině se můžeme zamýšlet nad tím, zda by uplatnění modelu „Bydlení především“ těmto způsobům zvládání předcházelo. „Bydlení především“ se však zatím v České republice nevyužívá. Proto autorka konstatuje, že současné modely řešící obtíže s bydlením reflekují různorodost životních situací a způsoby jejich zvládání specificky v českém kontextu pouze částečně. Zajímavé by jistě bylo výzkumné rozpracování těchto tvrzení. Navíc, pro implementaci „Bydlení především“ do české praxe a pro efektivní fungování

„Bydlení až po přípravě“ leží adekvátní nájevi vislosti autorka uvedl covníků k možnosti o politiky zdola nahoru zda je možno se necha některými ze způsobů enty“ sociální práce, k me s tím něco dělat“, i té“ vyjádření nesouhlas jednání za účelem změ

Seznam literatury

- BUDOWSKI, M., T W., AMACKER, M. **curious prosperity": retical elements for Journal of Comparati** 51, č. 4, s. 268–288.
- EDGAR, B., MEERT Statistics on Homeless ETHOS Definition o sels: FEANTS, 2005.
- FELTON, B. **Innovat**ation in mental health less adults: A case stt Science & Business N 2013] Dostupné z: <http://docview/228336878?ac>

„přípravě“ a „Bydlením a způsobům ch rámci. Autorka zdlení především“ lání, které model i prostor uchopit, v: „zámerná exkluzita“, „pojdme s tím to model pracuje této fáze posouvá nájemního bydlení po přípravě“ je značně rozšířené. n vícetřívnového rostředí reprezentativnímu a tréninkovému je tedy na místě práce je schopen „vyhýbání“, ovšem propustnost shora racovat s osobami ještě v době před u domova. Autorizace preventivních ak jsou navrhovávány problématicky k 2020“ (MPSV, 2012), že model „Bydlení v českém islosti, kdy mnoho a azylovém domě. Jiní může způsobit je odchod z tapářského důvodu jeho samostatného užití být reprodukční či přímo jejich edná o „zasloužilé“ „pasivní adaptaci“ teoretické rovině, zda by uplatnění těmto způsobům ení především“ se e nevyužívá. Proto jsou modely řešící různorodost život-zvládání specificky tečně. Zajímavé by zováni těchto tvrzi „Bydlení především fungování

„Bydlení až po přípravě“ text podtrhuje jako důležité adekvátní nájemní bydlení. V této souvislosti autorka uvedla postoje sociálních pracovníků k možnosti ovlivnění sociální či bytové politiky zdola nahoru. Autorka si klade otázku, zda je možno se nechat na této úrovni inspirovat některými ze způsobů zvládání užívanými „klienty“ sociální práce, konkrétně způsobem „pojdeme s tím něco dělat“, pro který je typické „hlásit“ vyjádření nesouhlasu s danou situací a aktivní jednání za účelem změny daných podmínek.

Seznam literatury

- BUDOWSKI, M., TILLMANN, R., KEIM, W., AMACKER, M. Conceptualizing “precarious prosperity”: Empirical and theoretical elements for debate. *International Journal of Comparative Sociology*, 2010, roč. 51, č. 4, s. 268–288. Dostupné na WWW: http://apps.webofknowledge.com/full_record.do?page=2&qid=3&log_event=no&viewType=fullRecord&SID=4CA542%40C99nG-6h219FI&product=WOS&doc=17&search_mode=Refine [on-line] [17. 5. 2013]
- BUSCH-GEERTSEMA, V., SAHLIN, I. The Role of Hostels and Temporary Accommodation. *European Journal of Homelessness*, 2007, roč. 1, s. 67–93.
- BUSCH-GEERTSEMA, V. The Potential of Housing First from a European Perspective. *European Journal of Homelessness*, 2012, roč. 6, č. 2, s. 209–216.
- BUSCH-GEERTSEMA, V. Housing First Europe: Final Report, 2013. Dostupné na WWW: <http://www.servicestyrelsen.dk/housingfirsteurope> [on-line] [30. 6. 2013]
- EDGAR, B., DOHERTY, J., MEERT, H. Access to Housing: Homelessness and vulnerability in Europe. Bristol: The Policy Press, 2002.
- EDGAR, B., MEERT, H. Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe. The ETHOS Definition of Homelessness. Brussels: FEANTSA, 2005.
- FELTON, B. Innovation and implementation in mental health services for homeless adults: A case study. [on-line] Springer Science & Business Media, 2003 [cit. 6. 11. 2013] Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/228336878?accountid=16718>
- GOJOVÁ, A. Bez(mocná) sociální práce? Habilitační práce, Ostrava: FSS OU, 2012.
- HRADECKÝ, I. a kol. Definice a typologie bezdomovství. [on-line] Praha: Naděje, o. s., 2007 [cit. 9. 12. 2013] Dostupné z: <http://nadje.cz/vz/dtbezdm.pdf>
- KELLER, J. Posvícení bezdomovců. Praha: Sociologické nakladatelství, 2013a.
- KELLER, J. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická. Ostrava: OU, 2013b.
- LEISERING, L., LEIBFRIED, S. Time and Poverty in Western Welfare States. Cambridge: University Press, 1999.
- LINDOVSKÁ, E. Způsoby zvládání ohrožení chudobou a chudobou. In GOJOVÁ, A., GOJOVÁ, V., ŠPILÁČKOVÁ, M. (eds.) O způsobech zvládání chudoby z perspektivy rodin – podněty pro sociální práci. Ostrava: OU, v tisku pro rok 2014.
- LUX, M., MIKESZOVÁ, M., SUNEGA, P. Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010.
- MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. [on-line] Praha: MPSV, 2013 [cit. 18. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/16157/koncepce.pdf>
- PAUGAM, S. La disqualification sociale. Essai sur la nouvelle pauvreté. Paris: PUF, 1991.
- PLEASE, N. The Ambiguities, Limits and Risks of Housing First from a European Perspective. *European Journal of Homelessness*, 2011, roč. 5, č. 2, s. 113–127.
- SIROVÁTKA, T. Sociální dávky a jejich příjemci: na „sociální trampolině“, nebo ve slepé uličce? *Sociologický časopis*, 2000, roč. 36, č. 2, s. 181–199.
- TSEMBERIS, S. Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction. Minnesota: Hazelden, 2010.
- VAN DER LAND, M., DOFF, W. Voice, exit and efficacy: dealing with perceived

neighbourhood decline without moving out. *Journal of Housing and the Built Environment*, 2010, roč. 25, s. 429–445. Dostupné na WWW: repository.tudelft.nl/assets/uuid:336985b-d-86db.../vander_Land.pdf [on-line] [30. 6. 2013]

WADSWORTH, M. E. **Working with Low-income Families: Lessons Learned from Basic and Applied Research on Coping with Poverty-related Stress.** *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 2012, roč. 42, č. 1, s. 17–25.

Poznámky

- 1 Text vznikl v rámci realizace projektu *Rozšíření a rozvoj vědeckovýzkumného týmu Ostravské univerzity, Fakulty sociálních studií*, číslo projektu: CZ.1.07/2.3.00/20.0080, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.
- 2 Kontaktní adresa:
Fakulta sociálních studií
Ostravská univerzita v Ostravě
Fr. Šrámka 3, Ostrava, 709 00
E-mail: eliska.lindovska@osu.cz
- 3 Finální podoba dokumentu ještě není známa. MMR a MPSV chtějí návrh předložit do konce roku 2013 vládě ke schválení.
- 4 Pro české prostředí je tato typologie podrobně rozpracována Hradeckým a kol. (2007).
- 5 V České republice např. domovy se zvláštním režimem.
- 6 Toto schéma se týká případů individuální exkluze. Sociální vyloučení může mít i kolektivní podobu, v takovém případě je možno mluvit o ghettoizaci (Keller, 2013b).
- 7 Jednotliví autoři užívají různorodou terminologii vážící se ke způsobům zvládání (včetně pojmu „strategie zvládání“, „strategie přežití“, „copingové strategie“). Po metodologickém exkurzu k pojmu strategie byl pro účely tohoto textu zvolen termín způsoby zvládání, vzhledem k tomu, že strategie je vymezena jako vědomý, dlouhodobý plán činností, zaměřený na dosažení cíle, kdy k cíli vede několik možností. Pojem způsoby zvládání se jeví jako zastřesující termín popisu jednání dané cílové populace, výstižněji charakterizuje jejich žitou realitu.
- 8 S texty uvedených francouzských autorů nebylo vzhledem k jazykovým kompetencím autorky možné pracovat jako s primárními zdroji. Publikace jsou dostupné pouze ve francouzském jazyce. Proto byl text diskutován s francouzsky mluvícím členem týmu a informace čerpány z jeho zatím nepublikovaného díla, které se zdrojovou literaturou pracuje.
- 9 Známý také jako „Housing ready“, „Continuum of Care“ model či „Vícestupňové bydlení“.
- 10 Rozšířeny pod názvem „Housing First“.
- 11 V AJ originále „Harm reduction“.
- 12 Uzdravení v kontextu psychiatrické rehabilitace.
- 13 V překladu „Bydlením vedené“ politiky.

Kate
Jina
kon
Praha

Minulého roku vytvořili myšlení pojmenované a představujícího kategorie ne/způsobilosti zaměřují na analýzu skou jinakost, kterou malitu“ a protipóly této antologie vytvořily a zaměřují se na možné najít i spojité alternativy k současné hledu na tělesnou medikalizuje, patologizuje, turních souvislostí. V úvodu knihy edice je a přibližuje jeho práci, která je v jednotlivé kapitole Clara, kultovní osoba, text reflektovala naše stížené“. Tuto beletrii následující esej L. historický pohled na normality a normy zasazuje do doby Gaussova křivky, která představuje vznik jeho společenského a představ lidské nosnosti. Vznik tohoto jeje se vznikem představ o lidském vývoji, který naznačuje potřebu alternativních form o všem, co z taktické mality vybočuje. Esej Shelleyho je o tří mezi nemálo odkazujících se